

KIŞLADA ÖLÜM: ASKER İNTİHARLARI

Aslıhan Aykaç*

Giriş

Türkiye, tarihsel ve kültürel olarak askerliğin yüceltildiği, kutsal sayıldığı toplumsal dinamiklere sahiptir. Erkek olmanın önkoşulu, bireysel tercihten bağımsız bir kahramanlık konumu olan Mehmetçik kimliği, gündelik hayatta askerlik uğurlamalarında ya da şehit cenazelerinde sıklıkla karşılaşılan, sorgulanmaz ve kutlanmış bir varoluş biçimi. Bütün bu göz yaşartıcı duygusal bağın ardında, çoğu zaman göz ardı edilen, en fazla köşe yazılarında ya da gazetelerin üçüncü sayfalarında küçük puntolara sıkışmış trajediler var: İnsan hakları ihlalleri, üstlerin tacizi ve tecavüzü, disiplin koğuşları, dayak, korkutma, intihar. Bu çalışmanın amacı, askerliğin toplumsal ve kültürel algısıyla tezat oluşturan uygulamaları bilimsel bir mercekte geçirerek analiz etmektir. Bu analiz, kaynak sınırlılığı, veri eksikliği ve diğer yöntemsel kısıtlar nedeniyle, "askerlik" pratiğindeki bir takım koşulların olumsuz sonuçlarına odaklanacaktır. Bu koşullar ve çalışmanın odak noktası olan askerlik görevi ve intihar vakaları arasındaki nedensel ilişki, sorunlara yönelik politika önermeleriyle son bulacaktır.

İntihar vakalarını farklı biçimlerde sınıflandırmak ve örneklendirmek mümkündür. İntihar vakalarının önemli bir kısmı askerlik koşullarının zorlu olduğu ve son otuz yıldır yoğun çatışmaların yaşanması sebebiyle güvenlik kaygısının yüksek olduğu doğu bölgelerinde görülmektedir. Örneğin Şırnak'ın Uludere ilçesinde zorunlu askerlik hizmetini yapmakta olan 21 yaşındaki er Muharrem Al, 9 Ağustos 2013'te iddiaya göre piyade tüfeğiyle intihar etti. İzmir'in Narlidere ilçesinde yaşayan ailesi olayla ilgili soruşturmanın yetersizliğini farklı yönleriyle değerlendirdi. Muharrem Al'ın solak olmasına karşın sağdan ateş edilmesi, komutanın söylemindeki tutarsızlıklar dikkat çekiciydi (Hürriyet, 17 Ağustos 2013). Siirt'te zorunlu askerlik hizmetini yapan 22 yaşındaki jandarma er Gökhan Çe-

* Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

lik, benzer bir biçimde piyade tüfeğiyle intihar etti. Olayın hemen ardından hastaneye götürülürken hayatını kaybeden er, Batman Sason'lu ydu (<http://www.haber1.com>, 17.8.2013).

Asker intiharları yalnızca doğu bölgelerinde görev alan askerler arasından çıkmıyor. Ayrıca ateşli silahların kullanımı da tek yöntem değil. Aydın'ın Söke ilçesinde askerlik hizmeti yapan Kayahan Y., çarşı iznine çıktığı sırada kendini asarak hayatına son verdi. Asker Hakları Platformu'nun verdiği bilgilere göre, Söke'deki birlikle ilgili sorunlar ve hak ihlalleri şikayetleri bu intihardan önce de gündeme gelmiş ve Milli Savunma Bakanlığı'na iletilmişti (<http://www.yurttasgazeteci.com>, 18.7.2013). Bu bilgi, asker intiharlarının yalnızca bölgesel koşullardan değil, aynı zamanda belli birliklerde uygulanan disiplin ve askerlik koşullarının da intihar vakalarında etkili olduğunu göstermektedir. Başka bir vakada Kırklareli'nde askerlik hizmetini yapan 21 yaşındaki piyade er Ümit Ünlü, nöbet sırasında tüfeğiyle intihar etti. Aslen Denizlili olan Ünlü, terhisine altı ay kala intihar etmişti (<http://www.haber7.com>, 6.5.2013).

2013 yılında gerçekleşen intiharlardan üç tanesi cezaevi jandarma taburlarında görev yapan askerler arasından çıktı. Bu durum, yine çalışma koşullarının yarattığı psikolojik baskıya dikkat çekmektedir. Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesinde kapalı cezaevinde jandarma er olarak görev yapan Ali Öz, nöbet kulesinde tüfeğiyle kendisini şakağından vurarak intihar etti (<http://www.stargazete.com>, 18.4.2013). Ankara Sincan Cezaevi Jandarma Taburu'nda görev yapan 22 yaşındaki jandarma er Altan geyik, hava değişimi için geldiği Isparta'da babasının evinde kendini asarak intihar etti (<http://www.ispartahaberi.com>, 31.3.2013). Bu intihar, yalnızca çalışma koşullarının ağırlığını değil aynı zamanda ordunun intihar önleyici uygulamalarının, rehberlik hizmetinin yetersizliğine işaret etmektedir. Gülhane askeri Tıp Akademisi'ne sevk edilen askerin ruhsal sıkıntıları dikkat çekmiş ve kendisine üç ay hava değişimi verilmiştir. Ancak burada tedaviye yönelik herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Üçüncü cezaevinde intihar vakası Kocaeli Yüksek Güvenlikli F Tipi cezaevi'nde görev yapan jandarma er Emre Ersöz'ün intiharı oldu (<http://www.radikal.com.tr/>, 19.1.2013).

Basında yer alan intiharlar içinde en dikkat çekici asker intiharlarından biri, Kayseri, 12. Hava Ana Ulaştırma Üs Komutanlığı'nda görevli Üsteğmen Nazlıgül Daştanoğlu'nun intiharıdır. Silahlı kuvvetlerin erkek egemen yapısı içerisinde kadın askerlerin karşılaştıkları zorluklar kolaylıkla öngörülebilir. Daştanoğlu'nun intiharı, "ahlaksızlık, disiplinsizlik, iffetsizlik" gibi aslında işindeki durumuyla ilgili olmayan ve erkek askerlere uygulanmayan kriterlerin uygulanmasıyla soruşturma geçirmesi, bunu takiben ordudan atılması sonrası gerçekleşmiştir (Bianet,

21.12.2012). Ordunun yapısal olarak dayattığı ilkel ahlak, toplumun geneline hakim olan ataerkil düşünce sistemiyle birleştğinde kaçınılmaz bir biçimde Daştanoğlu'nun özel ve profesyonel hayatında dışlayıcı bir etki yaratmıştır. Bu intihar vakası, doğrudan askerlik kurumunun neden olduğu bir intihardır.

Asker intiharları ile ilgili sayısal verilere ulaşmak oldukça zor. Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz'ın mecliste verilen bir soru önergesine yanıt olarak verdiği rakamlara göre, "son 22 yılda 2 bin 221 kişinin intihar ettiği ileri sürülürken 1602 kişi de "kendini askere elverişsiz hale getirmeye çalışırken", silah kazası veya askeri araç kazası ya da yılan sokması, yıldırım düşmesi, elektrik çarpması ya da düşme sonucu hayatını kaybetti." (Radikal, 15.05.2012). Öte yandan Asker Hakları İnisyatifi'nin son on yılda 934 er ve erbaş intiharına karşılık 818 TSK personelinin şehit olmasıyla intihar vakalarının şehit rakamlarını aştığına dikkat çekerken, TSK son on yıl için intihar oranlarının yüz binde 32'den yüz binde 15'e yarı yarıya azaldığına dikkat çekmektedir (Bianet, 7.12.2012). Sayısal değerlendirmelerle ilgili önemli noktalardan biri intihar sayısının ve intiharın mevcut kümeye oranının farklı anlamlar taşıdığıdır. Bir başka deyişle intihar vakaları nüfusla veya bu durumda askere alınan nüfusla doğru orantılı artıyorsa intihar oranında bir artış görülmeyecektir. Ancak mesele yalnızca sayısal veriler ve bunun analizi ile ilgili değildir. İntihar vakaları, gerek soruşturma süreci, gerek TSK'nın güvenlik kaygısı gerekse bilgi aktarımının şeffaflığı açısından bir dizi sorunu içinde barındırmaktadır. İntihar olarak geçen bütün vakalar gerçekten intihar mıdır? Ayrıca kayda geçen vakalar bütün intiharlar mıdır?

Nicel değerlendirmelerin dışında nitel değerlendirmeler için de derin bir bilgi eksikliği söz konusudur. İntihar vakalarına yönelik derinlemesine inceleme yapacak verilere ulaşmak sıkıntılıdır. Burada temel sorun şudur: Asker intiharları ne ölçüde bireysel nedenlerden kaynaklanmaktadır, askerlik koşullarının etken olduğu durumlar ne kadar yaygındır?

İntihar: Kavramsal Çerçeve

Genel bir çerçevede kişinin bireysel tercihiyle hayatına son vermesi olarak tanımlanabilecek intihar (özkıyım) eylemi, tekil bir eylem olsa da arkasında belli bir tarihsel bağlamı ve toplumsal koşulları barındırmaktadır. Bu nedenle de bireye odaklanan psikoloji biliminin dışında diğer sosyal bilimlere de konu olmuş toplumsal bir olgudur. İntihara yönelik bilimsel çözümler psikoloji, sosyoloji, tarih, tıp, psikiyatri gibi birbirinden farklı bilimsel yaklaşımlardan gelmiştir. İntihar çalışmalarının bu interdisipliner yapısı, 20. yüzyıl başlarında suicidology olarak adlandırılan yeni ve bağımsız bir alana doğru evrilmiştir. Bu anlamda intiharın tari-

hi kadar intihar çalışmalarının tarihsel gelişimi ve dönüşümü de dikkat çekicidir.

Tarihsel bir açıdan bakıldığında intihar modern çağa ait bir olgu değildir. Modernleşme öncesinde intihara bakış açısı, intiharı günah ya da suç olarak görmekteydi. Bunun en önemli nedenlerinden biri, özellikle üç büyük dinin hâkim olduğu toplumlarda dinin toplumsal yapı üzerindeki etkisiydi. Aydınlanmanın da etkisiyle bu suç ve günah algısı yerini daha derin bir sorgulamaya bırakmaktadır (Minois, 1996). Modernleşmeyle birlikte intiharların ve toplumsal oranının artması, konuyla ilgili çalışmalarında artmasına neden olmuştur. Burada en çok dikkat çeken çalışma sosyoloji biliminin kurucularından Emile Durkheim'in İntihar çalışmasıdır. Bunun yanı sıra, Durkheim'in çağdaşı olan Sigmund Freud'un doğrudan intihar üzerine olmasa da psikanaliz ve bilinçaltı üzerine çalışmaları intihar olgusunu bir başka açıdan analiz etmede kullanılmıştır. Tıp alanındaki çalışmalar özellikle beynin kimyası, nörolojik özellikler, alkol, uyuşturucu kullanımının etkisi gibi daha çok intiharı tetikleyecek fiziksel koşullara odaklanmaktadır. Biyokimya alanındaki çalışmalar beynin işleyişi ve belirli maddelerin etkisi açısından katkı sağlamaktadır. İntihara yönelik biyolojik yaklaşımlar, genetik, merkezi sinir sistemi, sinir sistemindeki sıvılar ve endokrin sistemine odaklanmaktadır (Stoff and Mann 1997). Ancak tıbbi yaklaşımlara yönelik temel eleştiri, beyin üzerine odaklanırken, beyin ve akıl arasındaki ayrımı göz ardı etmeleridir.

Bu çalışmanın amacına uygun olarak, Durkheim'in intihara yönelik yaklaşımı ve intihar sınıflandırması asker intiharlarının çözümlenmesinde analitik katkı sağlayacaktır. Öncelikle Durkheim'in İntihar çalışması, sosyoloji biliminin temel taşlarından biri olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bu kitabın asıl katkısı ilk defa yaygın bir biçimde sosyolojik yöntemi kullanarak özgün bir analiz geliştirmesidir. Oysa intihar olgusuna dair katkısı ikincil bir katkıdır. Durkheim, bu çalışmada deneysel bir yaklaşımla bir takım etkenlerin intihar oranına etkisini elimine ederken, başka faktörlerin etkisini ispat eder ve bu test yönteminden yola çıkarak üç temel intihar türü tanımlar: Bencil intihar (egoistic suicide), elcil intihar (Altruistic suicide), kuralsızlık intiharı (Anomic suicide). Çalışmanın kapsamı ve makalenin kısıtları nedeniyle basitçe tanımlanacak bu üç intihar türü, 120 yıl önce yazılmasına karşın geçerliliğini korumaktadır.

Birinci olarak bencil intihar, Durkheim'in temel kavramlarından sosyal dayanışmayı merkez alarak toplumdaki dinsel, ailevi ve siyasi bütünlüğün intihar üzerindeki ters yönlü etkisini vurgular (Durkheim 1986: 187). Buna karşılık aşırı bireycilik, bireyin toplumla olan karşılıklı ve tamamlayıcı ilişkisine ket vurarak bireyin toplumdaki ayrışmasına, aidiyet duygusunu, varlık nedenini sorgulamasına yol açar ve intihar eğilimini artırır. "Bencilik bu intiharın yüzeysel bir yardımcısı

durumunda değil, onu doğuran etkidir. Bu durumda insanı yaşama bağlayan bağın gevşemesi, onu topluma bağlayan bağın da gevşemiş olmasından dolayıdır.” (Durkheim 1986: 194).

İkinci ve bu çalışmanın konusu için daha da merkezi olan intihar türü elcil intihardır. Elcillik, “ben’in kendine ait olmadığı, davranışlarının hedefinin kendisinin dışında, içinde yer aldığı kümelerden birinde bulunduğu durumu anlatır.” (Durkheim 1986: 201). Bu intiharları yüksek bir onur, ait olduğu kümeye adanmışlık duygusu ile gerçekleştirilmiş bir fedakârlık intiharı olarak algılamak mümkündür. Durkheim elcil intiharları üçe ayırır: Zorunlu elcil intihar, isteğe bağlı elcil intihar ve aşırı elcil intihar (Durkheim 1986: 208). Bu kategori ve altında yer alan farklı türler içinse farklı kültürlerden, bu türün yaygın olduğu ülke olarak Hindistan’dan ve en önemli örnek olarak da asker intiharlarından söz etmektedir. Askerlik durumuna bakıldığında burada en tanımlayıcı özellik kişisel olmama durumudur (Durkheim 1986: 214). Asker, kendini tamamen kurumuna adanmış, disiplin kurallarına ve emirlere tartışmasız bir biçimde uyan, bireysel varlığından olabildiğince uzaklaşmış, fedakarlığın sınırlarını zorlayan kişidir. Bu şekliyle de Durkheim’in ilkel bir ahlaka dayandırdığı ve bireyciliğin tercih olarak tanımadığı elcil temelli intiharların en iyi örneğini teşkil eder.

Son olarak Durkheim, kuralsızlık intiharına değinir. Anomi, yani kuralsızlık durumu özellikle geleneksel toplumlardan modern toplumlara geçişte yaşanan toplumsal değişimde kendini gösterir. Geleneksel ve modern arasında sıkışan bireyler eski ve yeni toplumsal yapılar arasında bir seçime zorlandıkça aidiyet duygularını ve kümelerini belirlemede zorluk çekerler. Bunun yanı sıra, savaş, doğal afet, ekonomik kriz gibi toplumsal olaylarda yaşanan belirsizlik ve kuralsızlık dönemleri de bireylerin toplumsal konumlarını belirlemelerinde sıkıntı yaratır. Durkheim’e göre kuralsızlık intiharının kaynağı, “insanların etkinliklerindeki düzenin bozulmasından ve onların bundan acı duymalarından dolayıdır.” (Durkheim 1986: 242). Kuralsızlık intiharı da asker intiharları için de daha çok askerlikten ayrılmış, emekli olmuş askerler arasında alışılmış kuralların ve düzenin yerini sivil ve daha esnek kurallara bırakmasıyla ortaya çıkan intiharlara ışık tutabilir. Ancak elcil intihara kıyasla kuralsızlık intiharı ancak belli varsayımlarla asker intiharlarının belli bir kesimini açıklamada elverişli olacaktır. Durkheim’in çalışması intihar üzerine yazılmış en kapsamlı çalışmadır. Yöntem olarak sosyoloji biliminin temel taşlarından biridir. Ancak daha sonra ortaya çıkan eleştiriler Durkheim’in resmi veri kullanması ve verilerin gerçekçi olamayacağına altını çizirken, Durkheim’in kullandığı ham verilerin güvenilirliğini sorgulamaktaydı (Douglas 1967).

İntihara yönelik kültürel analizlerde iki örnek dikkat çekmektedir. Bunlardan

birincisi daha uzun bir tarihsel geçmişe dayanan Japon intihar geleneğidir. Japonya geleneksel olarak yüksek intihar oranlarına sahip olmakla birlikte, dini yaklaşım, toplumsal değerler, samuray kültürü gibi unsurlara bağlı olarak onur intiharlarının yaygın görüldüğü bir ülkedir. Burada en çok samurayların hatalarını telafi etmek, başarısızlıklarına karşılık olarak gerçekleştirdikleri seppuku ya da bilinen adıyla harakiri örneği gelmektedir (Iga 1986). Japon intihar geleneğinin bir başka uzantısı da modern savaşlarda kullanılan kamikaze uçaklarıdır. İkinci kültürel örnek ise Müslüman toplumlarında öne çıkan intihar bombacılarıdır. Her ne kadar İslam dininde intihar günah sayılsa da İslam'da geçerli olan cihad anlayışı, din adına yapılan mücadelelerde intiharı meşrulaştırmaktadır.

Farklı disiplinler yaklaşımlar, her bir disiplinin kullandığı farklı yöntemsel araçlar ve sonuç olarak ortaya çıkan bütün bulgular, intihar olgusunun farklı kısımlarını açıklamaktadır. Bu anlamda disiplinler yaklaşımların farklılıkları ancak birbirini tamamlayıcı bir biçimde bir arada kullanıldıklarında intihar olgusunun çözümlenmesine katkı sağlayacaklardır. Bireyin iç dünyası kadar içinde bulunduğu toplumsal koşullar ya da tıbbi kısıtları da intihar düşüncesi ve davranışında belirleyicidir. Bu noktada Shneidman'ın değerlendirmeleri dikkat çekicidir. Öncelikle intihar beyinden değil, akıldan kaynaklanan bir durumdur. Beyin tıbbi bir genellemeye imkan tanırken, akıl bireysel özgünlüğü de içine katarak farklı bir analitik alan sağlar. İkinci olarak, Shneidman intiharı aklın bir dramı olarak tanımlar ve bu dramın psikolojik bir acıdan (psychache), olumsuz duyguların acısından kaynaklandığını savunur: "İntiharın karanlık kalbinde bu psikolojik acı yatar, bu acı olmadığında intiharda olmaz." (Shneidman 2001: 200).

Türkiye'de intihar üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çalışmaların büyük bir kısmı demografik özelliklerle intihar arasındaki ilişkiyi analiz ederken, bazı çalışmalar toplumsal cinsiyet, din, sosyo-ekonomik faktörler gibi özel konulara eğilmekte, bazı çalışmalar ise çocuk intiharları, akademisyen intiharları gibi belli gruplara odaklanmaktadır. Faruk Güçlü, Türkiye'deki intiharların 1980 sonrası belirgin bir biçimde artışına dikkat çekmektedir. Güçlü'nün analizine göre, 24 Ocak 1980 yılında IMF ile yapılan antlaşma sonucu başlayan dışı açılma süreci, emekçi kitlelerin ekonomik koşullarında radikal bir gerilemeye yol açmış; işsizliğin artması, iş güvencesinin ve sosyal güvencelerin nitel ve nicel olarak gerilemesi, aynı zamanda artan hayat pahalılığı ve ekonomik zorluklar intihar sayılarının artmasında etkili olmuştur (Güçlü 2001). Bunun yanı sıra, 12 Eylül 1980 darbesinin toplumsal etkisi de intihar vakalarını artırmıştır: "Siyasal intiharlar özellikle 1980'den sonra ülkemizde en sık rastlanan intihar türü haline gelmiştir. Özellikle işkence iddialarının yaygınlığı ve işkenceye maruz kaldığı söylenen ki-

şilerde rastlanan davranış bozuklukları, toplumdan kaçma eğilimleri başlı başına birer intihar belirtisidir.” (Güçlü 2001: 36).

Saha çalışmaları çeşitli şehir ve bölgelerde sosyal ve demografik faktörlere dayalı analizler sağlamaktadır. Nurgün Oktik’in Muğla üzerine yaptığı saha çalışması, yalnızca intihar ve intihar girişimlerine değil, aynı zamanda intihar önleme sürecine de değinerek derinlemesine bir analiz sağlamaktadır (Oktik 2005). Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki intihar vakalarının töre cinayeti olgusuna paralel bir gelişme gösterdiğine dikkat çeken çalışmalar vardır.

Asker İntiharları: Analitik Çerçeve

Asker intiharları toplumun diğer kesimlerinde veya diğer meslek gruplarında görülen intiharlardan nasıl farklıdır? Neden asker intiharlarını ayrı bir kategori olarak değerlendirme ihtiyacı vardır? Bu intiharların gerçekleştiği bağlam, nedenleri ya da yöntemleri toplumun genelinde görülen intihar olgusuyla nasıl kıyaslanabilir?

Asker intihar oranları genel olarak bir toplumdaki intihar oranlarından daha yüksektir. Bu durum hem tarihsel olarak hem de ülkeler arası karşılaştırmalarda geçerlidir. Durkheim, elcil intihar konusundaki değerlendirmelerinde, Danimarka dışındaki Avrupa ülkelerinde asker intiharlarının aynı yaştaki sivil halkın intiharlarından çok daha yüksek olduğuna dikkat çekmektedir (Durkheim 1986: 209). Elicil intihar türünün somut örneklerinden biri olarak asker intiharları bazı yönleriyle ilkel bir ahlak anlayışının mirası olan askerlik ahlakına dayanmaktadır: “Bu eğilimin etkisi altında asker, en küçük bir düş kırıklığı karşısında, en boş nedenler yüzünden, bir izin isteğinin reddi, bir azarlanma, haksız bir ceza, yükselmekte bir gecikme, bir onur sorunu, geçici bir kıskançlık nöbeti ya da yalnızca gözlerinin önünde ya da bilgisi içinde başka intiharların yapılmış olması nedenleriyle kendini öldürür.” (Durkheim 1986: 220).

Savaşın asker intiharları üzerindeki etkisine bakıldığında, savaş zaman intiharların barış zamanından daha az olduğu ortaya çıkmaktadır. Erken dönem araştırmalar, savaş zamanında askerlerin vatanseverlik ve mücadele temaları altında birleşerek daha onurlu ve tatmin edici bir ölüm seçeneğiyle karşılaştıklarını gösterir. Savaş zamanında intiharların daha az olmasının bir başka sebebi ise, normal koşullarda bireyin kendine yönelttiği öfkenin savaş zamanında ortak bir düşmana yöneltilmesidir (Dublin 1986). Dublin, savaş sırasında ortak ve yoğun bir heyecanla kitlelerin savaşa odaklanmasının bireylerin içe dönüşü ve kişisel çöküntüleriyle uğraşmaları için fırsat tanımadığına dikkat çeker. Bunun yanı sıra, savaş sırasında doğan ihtiyaçlardan olayı ekonomik etkinliğin artması, iş imkanla-

rının, gelir düzeyinin ve emeğin değerlenmesinin geçici olarak artması anlamına geldiğinden intihar oranları gerileyebilir. Ancak savaş sonrası ortaya çıkan çöküntü durumu, toplumsal düzenin değişimi ve ekonomik belirsizlik intihar oranlarının yükselmesine yol açtığından, savaş koşullarının uzun dönemde intiharı azalttığı söylenemez.

Asker intiharlarının araştırmasında katkı sağlayacak en önemli kavramlardan biri 1980 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği'nin zihinsel bozukluklar sınıflandırmasına dâhil edilen Travma Sonrası Stres Bozukluğudur (Posttraumatic Stress Disorder). Travma sonrası stres bozukluğunun tanımlanması öncelikle insan hayatında meydana gelen büyük bir felaketin travmatik ve uzun dönemli etkisine dayanır. Bu felaket cinsel istismar, yakınların kaybı, doğal felaket ya da savaş olabilir. İkinci tanımlama unsuru ise stres bozukluğunun içsel bir zayıflıktan değil dışsal bir nedenden kaynaklanmasıdır. Buna bağlı olarak etkilenen bireylerin deneyimleri daha kabul edilebilir olmaktadır. Son olarak ise, bireylerin özgün bir çevre içinden yer alması ve bireyin çevresiyle karşılıklı etkileşim içinde bulunması, çoğu zaman bireye ve bireyin içsel özelliklerine odaklanan çalışmalara alternatif bir bakış açısı yaratacak travma sonrası stres bozukluğu kavramını tamamlayan bir unsur olmuştur. Tarihsel olarak Sanayi Devrimi'nde yaygınlaşan tren yolculuklarının bireyler üzerindeki etkisine odaklanarak başlayan bu yaklaşım, iki dünya savaşının etkilerine ve daha sonra Vietnam gazilerinin durumlarına odaklanarak gelişim göstermiştir (Lasiuk ve Hegadoren 2006). Askerleri savaş ortamında gözleme olanağı bulan doktorlardan Meyers 1870'te "asker kalbi", Da Costa 1871'de "DaCosta sendormu", askeri psikiyatr Meyers 1915'te "şarapnel şoku" ve Kardiner 1941'de "savaş nevrozu" kavramlarını kullandılar. Bütün bu kavramların ortak tanımı, askerlerin savaştan kaynaklanan sıkıntılarında değinmekteydi: yorgunluk, uykusuzluk, çarpıntı, terleme, titreme, bağıırma, ağlama nöbetleri, aniden sessizleşme ve tepkisizlik, amnezi (Lasiuk ve Hegadoren 2006).

Türkiye'deki asker intiharlarının değerlendirmesinde iki yapısal unsur dikkat çekmektedir. Birinci olarak zorunlu askerlik hizmeti, genç yaşta bireyleri sosyal ve psikolojik koşullarına bakılmaksızın hayatlarının belli bir döneminden feragat etmek zorunda bırakmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki çeşitli yeniden yapılanma ve iyileştirme çalışmalarına rağmen zorunlu askerlik hizmetinin karşılanmasında esneklik sınırlıdır. Herhangi bir nedenden ötürü zorunlu askerlik hizmetini geciktirmek isteyenler öğrencilik statüsünü kullanmak zorunda kalırken, iş hayatında ilerlemeyi hedefleyenler ise bir an önce askerlik engelini ortadan kaldırmak istemektedir. Her iki durumda da askerlik, bireysel ya da toplumsal olarak içselleştirilmemiş, kişisel tercihin dışında kalan bir engel olarak görülmektedir. Bu-

nun dışında, eşcinsel bireylerin askerliğe zorlanması da zorunlu askerliğin başka bir sorunlu boyutudur. Eşcinsel bireylerin kişisel beyanlarının yeterli olmayarak, muayene ve benzeri kanıtlarla askerlik hizmetinden muaf olmaya çalışması sıklıkla karşılaşılan sorunlardan biridir. Yalnızca bu baskı bile mutlaka kimi intiharların sebepleri arasında yer almaktadır. Son olarak, daha küçük bir grup için açıklayıcı olsa da vicdani retçi olarak askerlik yapmak istemeyenlerin yaşadığı sorunlar da zorunlu askerlik yaklaşımının yarattığı sorunlu alanlardan biridir. Ordudaki zorunlu askerliğe dayalı kurumsal yapılanma, demografik yapıyla, sosyo-ekonomik koşullarla veya modernleşme sürecinde değişmekte olan toplumsal değerlerle çatışma yaşamaktadır. Bütün bu çatışmalar, zorunlu hizmete alınan bireylerde bir baskı yaratmakta ve intihar düşüncesini, intihar davranışını tetiklemektedir.

Türkiye’de asker intiharlarının değerlendirmesinde önem taşıyan ikinci unsur ise yaklaşık 30 yıldır devam etmekte olan etnik çatışma ve silahlı mücadeledir. Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olmakla beraber Kürt sorunu 1984 yılında Abdullah Öcalan liderliğindeki örgütlenmesiyle Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bir gerilla mücadelesine dönüşmüştür. Türkiye Cumhuriyeti’nin verdiği karşılıkla bu silahlı mücadele 30 yıl boyunca iç politikanın en önemli konularından biri olmuş, Türkiye’nin savunma yatırımlarından ordu yapılanmasına kadar tüm mücadele alanlarında belirleyici olmuştur. Uzun süreli etnik çatışmanın ordu mensuplarına yansımaları yalnızca ölüm ve yaralanmalarla ya da fiziksel hasarla değil, aynı zamanda kalıcı psikolojik sorunlarla kendini göstermiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri çeşitli psikolojik danışmanlık hizmetleri ve rehabilitasyon merkezleriyle ordu mensuplarına destek verse de bu askerler, rütbeleri ne olursa olsun, sivil hayata uyumda çeşitli zorluklar yaşamışlardır. Çatışmaya bağlı olarak ortaya çıkan sorunları travma sonrası stres bozukluğu çerçevesinde değerlendirmek uygun olacaktır.

Vakaların Sınıflandırılması

İntihar olgusunun analizinde kullanılan en yaygın sınıflandırma önceki bölümlerde kullanılan Durkheim’ın üçlü modelidir. Ancak Durkheim’ın çalışmasına yönelik eleştirel yaklaşımlar yeni sınıflandırmaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Freud’un Amerika’daki takipçisi olan Menninger kronik, odaklanmış ve organik intiharları sınıflandırırken üç temel motivasyondan bahseder: Öldürme isteği, öldürülme isteği ve ölme isteği (Menninger 1938). Örneğin Baechler, dörtlü bir model öne sürerek kaçış intiharında (escapist suicide) bireyin utanç, suçluluk, korku ya da değersizlikten kaçtığını, agresif intiharda (aggressive suicide) bireyin suç, intikam, şantaj nedeniyle intiharını, (oblativ suicide) ise yüce değerler için

kendinden vazgeçmeyi ve (ludic suicide) ile bir oyun içinde kendini ispata yönelik alaycı intiharı açıklar (Baechler 1979).

Bu sınıflandırmalardan ve farklı yaklaşımlardan yola çıkarak asker intiharlarının analizinde kullanılacak temel göstergeleri ve bu göstergelere dayalı sınıflandırma seçeneklerini değerlendirmek bundan sonraki araştırmalar açısından ve bu araştırmanın devamı açısından faydalı olacaktır. Bu bölümdeki üç alt başlık asker intiharlarının analizinde kullanılacak değişkenleri içermektedir.

Demografik Göstergeler

Bu tür araştırmalarda geleneksel olarak kullanılan temel değişkenler, örneklem içinde yer alan katılımcıların yaşı, eğitim durumu, medeni durumu, sosyo-ekonomik koşullarına ve çalışma durumuna odaklanmaktadır. Asker intiharlarında dikkat çekici olan birkaç özel demografik değişken üzerinde ayrıca durmak gerekmektedir. Birinci olarak cinsiyet farkı askerliğin büyük ölçüde erkek egemen yapısı nedeniyle belirleyici olmamaktadır. Bu çalışmada değinilen intihar vakalarından yalnızca bir tanesi kadın asker intiharıdır. İkinci olarak doğum yeri, ülkedeki bölgesel farklılıkları ve siyasi kutuplaşmaları temsil etmesi açısından önem taşıyabilir. Buna ek olarak etnik kökenin altını çizmek gerekmektedir. Örneğin Kürtlerin zorunlu askerliğe tabi tutulması ve askerlik koşullarında karşılaştıkları zorluklar intihar açısından dikkate alınması gereken bir unsurdur. Benzer bir biçimde askerlerin dini ya da mezhebi Türkiye'deki ayrımcılık uygulamaları göz önüne alındığında intihara yöneltici bir unsur olabilir. Son olarak, sınıf ve statü farklılıklarının etkisini ölçmek adına kent-kır ayrımı da askerlik uygulamalarında belirleyici etkenlerden biri olarak ölçümlere dâhil edilmelidir.

Sosyal Yapı/Sosyal Çevre

Sosyal yapı ve sosyal çevreye ait göstergeler hem intihar türünün belirlenmesi hem de bireyin toplumsal konumunun tanımlanması açısından anlamlıdır. Örneğin bireyin ailevi durumu, ailesinde bir sorun olup olmaması, ailesinde daha önce bir intihar örneği olup olmaması ya da bir boşanma, ayrılık, nişandan ayrılma, ölüm olup olmaması, bireyin olumsuz duyguları ya da genel ruh hali açısından açıklayıcıdır. Bunun dışında ekonomik koşullar, zorluklar ya da kuralsızlıklar intihar eğilimini belirlemektedir. Yapılan araştırmalar alkolizm, depresyon, bipolar bozukluk ya da farklı psikolojik sorunların da intihar eğilimini artırdığını göstermiştir. Burada kati bir neden sonuç ilişkisini savunmak zor olsa da tetikleyici bir etkiden söz etmek mümkündür. Asker intiharları içinde belli bir bölümün askerlik koşullarından bağımsız olarak şeklenmiş olması yüksek bir olasılıktır.

Farklı nedenlerden kaynaklanan intiharların ayrışması askerlik koşullarına dayalı intiharların netleşmesi açısından zorunludur.

Askerlik Durumuna Dair Göstergeler

Bu çalışmanın hipotezleri açısından bakıldığında, mercek altına alınan temel nedensel ilişki askerlik durumundan kaynaklanan intihar vakalarıdır. Örneğin zorunlu askerlik hizmetinde intihar etmiş ya da intiharı denemiş askerler ve profesyonel askerlerin intiharları ayrı değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, askerin rütbesi ve askerlik yaptığı süre de intihar eğiliminde belirleyici faktörlerdir. Askeri birim, birlik ve bu birliğin yeri mutlaka intihar eğilimleri konusunda bilgi sağlayacaktır. Doğru veriler incelendiğinde asker intiharlarının belirli birimlerde yoğunlaşacağı muhtemeldir. Özellikle zorunlu askerlik hizmetinde olanlar için askerde gördüğü muamele anlamlıdır. Aşırı disiplin, medyada sıkça yer aldığı ismiyle disiplin koğuşları, hiyerarşik yapıdan kaynaklanan insan hakları ihlalleri, ordudaki işkence vakaları, haksız cezalandırmalar bireyleri değersizlik, ümitsizlik, depresyon gibi hislere yönelterek intihara itebilir. Bütün bu değişkenlerin derinlemesine analizinin yapılması, intihar vakalarında yapılacak soruşturmalara konu edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın ikinci hipoteziyle bağlantılı olarak askerlerin savaşa ya da çatışmaya katılma durumu ile bundan sonra yaşadıkları uyum süreci asker intiharları açısından anlamlıdır. Türkiye’de 1980’lerin başından beri devam eden çatışma süreci birkaç kuşak boyunca askerlerin zorlu şartlarda mücadele vermesine neden olmuştur. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde askerlik yapmış bireylerde askerlik sonrası uyum süreci sıkıntılı olmuş, kayıtlı olmasa da travma sonrası stres bozukluğu yaygın olarak görülmüştür. Türkiye’de yaşanan etnik kutuplaşma ordu içinde zorunlu askerlik hizmeti veren askerler için de geçerli olmaktadır. Örneğin Kürt askerlerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görevlendirilmesi, özellikle çatışmalara katılması başlı başına bir travma kaynağıdır. Bunun dışında toplumsal hayatında bu kutuplaşmanın dışında yer alan, kendini politik olarak konumlandırmayan bireylerin zorunlu askerlik görevi nedeniyle politize olmaya itilmesi ve bu nedenle çatışmaya girmesi de benzer bir travma kaynağıdır. Son yıllarda çatışmaların azalması, olağanüstü hal uygulamalarının kaldırılması ve bölgesel barışa yönelik politika arayışlarının başlaması olumlu gelişmelerdir. Ancak bu son otuz yılda yaşanan çatışmanın askerler açısından sonuçlarını önemsiz kılmamaktadır. Bu konu, araştırmaya değer olmaya devam etmektedir.

Yöntemsel Kısıtlar

İntihar olgusunu sosyolojik olarak analiz etmek kendi içinde birçok zorluğu barındırırken, böyle bir araştırmayı asker intiharlarına odaklayarak daraltmak, yöntemsel olarak yeni kısıtlar getirmektedir. Bu kısıtlardan en önemlisi mevcut bilgilere ve verilere ulaşma sorunudur. Asker intiharlarına dair bilgiler Dünya Sağlık Örgütü, Milli Savunma Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri gibi kurumlardan sağlanabilir. Ancak kurumsal kimliğin bireysel çıkarların veya sorunların üstünde tutulması bilgi aktarımında sorunlar yaratmaktadır. İkinci olarak, ordu yapılarının örgütsel dinamikleri göz önüne alındığında (güvenlik vurgusu ve gizlilik, devlet tekelinde şiddet kullanımı, yasal silahlanma, emir komuta zinciri ve diğer hiyerarşik unsurlar) ordunun intiharlar konusunda bilgi paylaşımına açık olmayacağı öngörülebilir.

Kurumsal verilerin dışında intihar eden askerlerin ailelerinden ya da intihara teşebbüs eden vakalardan da bilgi almak mümkündür. Ancak böyle durumlarda dahi, ailelerin detaylı bilgi sağlaması şüphelidir. Özellikle görev başında intihar eden askerlerin ailelerinin bu bilgiye sahip olma olasılığı da düşüktür. Ancak bu kişilerle derinlemesine mülakat yapılarak detaylı bir bilgi etmek mümkün olsa da bu durum bütün vakalar için geçerli olmayabilir.

Son olarak, bu çalışmanın sosyolojik yaklaşımı ve hipotezleri uzun dönemli toplu veri kullanımını zorunlu kılmaktadır. Son 30 yılda gerçekleşen asker intiharlarına bakarak, ülkedeki çatışma ortamının askerlerin intihar eğilimlerine etkisini değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda, son 30 yılda gerçekleşen asker intiharları hangi şehirlerde hangi birliklerde görülmektedir? İntihar eden askerlerin rütbeleri, ordudaki konumları nedir? Çatışmalarda yer alıp almamaları ne kadar belirleyici olmuştur? Bütün bu sorulara ve daha fazlasına cevap verebilmek için ihtiyaç duyulan veriler ve bu verilerin güvenilirliği ancak kurumsal işbirliği ile aşılacak kısıtlardır.

Dünyada ve Türkiye’de Asker İntiharları

Önceki bölümde anlatılan yöntemsel kısıtlardan dolayı asker intiharları üzerine çalışmalar yalnızca Türkiye’de değil tüm dünyada sınırlı kalmaktadır. Ancak, ordu yapısı ve askeri yatırımları ile dünyadaki tüm ülkeleri katlayarak aşan Amerika Birleşik Devletleri asker intiharlarının oranı ve bunun üzerine yapılan çalışmalarda da başı çekmektedir. Öncelikle, ABD kendi sınırları dâhilinde bir savaş olmasa da düzenli sayılabilecek zamansal aralıklarla farklı ülkelere askeri müdahalede bulunmaktadır. Bu müdahaleler savaşın askerler üzerindeki etkisini artırmakta, dolaylı olarak da bunun üzerine yapılan çalışmalara da zemin hazırlamaktadır.

21. yüzyıl savaşlarına baktığımızda savaşın değişen yapısının intiharı tetikleyen unsurlardan biri olduğu öne çıkmaktadır. 1975-2005 yılları arasında asker intihar oranları hem sabit hem de sivillerden daha düşük seyretmiştir. Ancak 2004'ten sonra asker intiharlarında belirgin bir artış gözlenmiş (Griffith 2012), 2009 yılında ise akıl sağlığı nedenleri hastaneye yatışların birinci sırasını almıştır. Hastane yatışları ve intihar oranları arasındaki tutarlılık yaşanan sıkıntıların gerçekliği konusunda kanıt sağlamaktadır. Cersovsky'ye göre, savaşın değişen yapısı, örneğin düşmanın yanlış tanımlanmış ve belirsiz olması, gerçek bir cephe olmadan orduların teyakkuz edilmesi, hedeflerin hemen hemen her yer ve her şey olması ve sonuç olarak savaşın kazanımlarının belirsizliği askerlerde başarı ya da ilerleme duygularının oluşmasına engel olmaktadır. Bu durum ruhsal çöküntü olasılığını artırmaktadır (Cersovsky 2011).

ABD'de yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri 4567 asker katıldığı bir örneklem ile görev sırasında ve sonrasında intihar eğilimi, savaş deneyimleri, sevkியat sonrası ortaya çıkan travma sonrası stres bozukluğu belirtileri, sevkiyat sonrası ortaya çıkan olumsuz duygular ve algılanan sosyal destek gibi temel değişkenler üzerine yapılan bir anket çalışmasıdır (Griffith 2012). Çalışmanın en önemli sonucu askerlerin savaş deneyiminin intihar eğilimlerine doğrudan etki etmediği, bu durumun daha dolaylı olarak travma sonrası stres bozukluğunu ve olumsuz duyguları pekiştirerek etki etmesidir. Bunun yanı sıra sosyal desteğin varlığı intihar eğilimini engelleyici bir unsur olarak görülmektedir. Çalışmanın yöntemsel kapsamına karşın savaşın veya ordu koşullarının etkisini ölçmedeki zayıflığı yazarın asker olması ve ideolojik kısıtlarıyla açıklanabilir. Bunun yanı sıra, çalışmanın bunca kapsamına karşılık hiçbir intihar vakasına değinmemesi de düşündürücüdür.

Kanada'daki barış gücünde yer alan ve savaş gazisi olan askerlerin intihar eğilimlerine yönelik yapılan bir araştırmaya göre, travma sonrası stres bozukluğu intihar düşüncesi yönünde etken olurken, bununla eşzamanlı olarak görülen manik depresif bozukluk ya da depresyonun intihar düşüncesi üzerinde ek bir etki yaratmaktadır (Richardson ve diğerleri 2012). Sırbistan ve Karadağ üzerine yapılan uzun dönemli bir araştırma, önleyici uygulamaların başarısının altını çizmektedir. Buna göre, orduda yer alan koruyucu önlemler asker intiharlarını sivil intiharlardan daha alt bir düzeye çekmektedir (Dedic 2007).

Dünyada asker intiharları üzerine yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak ABD üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Dünyanın en büyük askeri gücü olan ABD, yalnızca yatırımlarının ve ordusunun büyüklüğünden dolayı değil aynı zamanda askeri operasyonlarının sıklığı nedeniyle de asker intiharlarına ortam yaratmak-

tadır. Erken dönemde yapılan çalışmalar Vietnam savaşının özellikle geri dönen gazilerdeki intihar düşüncesine ve intihar eylemine etkisine odaklanırken, daha güncel çalışmalar, özellikle de 2001 sonrası Irak ve Afganistan müdahalelerinin savaşa katılan veya operasyonlarda konuşlandırılan askerlerdeki intihar davranışlarına odaklanmaktadır. Bu çalışmalarda doğrudan bir vurgu yapılmasa da savaş ortamının intihar davranışındaki etkisi kaçınılmazdır.

Dünyada yapılan diğer çalışmalar da genellikle güvenlik tehdidi bulunan ülkelerde ya da uluslararası operasyonlara katılan ülkelerin birliklerine odaklanmaktadır. Örneğin İsrail’de orduda yer alan Bedevi askerlerin deneyimleri ilgi çekicidir, burada savaş olmasa da bölgesel etnik çatışma tek bir ordu içinde dahi etki göstermektedir (Caspi, Carlson ve Klein, 2007). Burada bir ayrımın altını çizmek önemlidir: Amerikan askerleri hiçbir operasyonda kendi ülkelerinin dâhil olduğu bir tehdit için mücadele vermezken, eski Yugoslavya ülkeleri, İsrail ya da Türkiye gibi ülkelerde yakın tarihte görülen mücadelelerde askerler, kendi kimliklerini, toplumlarını ve fiziki coğrafyalarını doğrudan etkileyen mücadelelerde yer aldılar. Bu fark çatışmaların derinliği kadar askerlerin kendilerini çatışmayla ilişkilendirme biçimlerinde de belirleyici olmaktadır.

Her ne kadar Türkiye’de bu konu üzerinde çalışma eksikliği olsa da farklı bağlamlardaki yaklaşımlardan yola çıkarak nedensel bir öngörü yakalamak mümkün olabilir. Öncelikle Türkiye’deki asker intiharlarının derinlemesine incelenmesi sadece akademik değil aynı zamanda toplumsal bir gereksinimdir. İkinci olarak Türkiye’de uygulanmakta olan zorunlu asker pratiği profesyonel ordu sistemleriyle karşılaştırılmalı ve bir fayda maliyet analizi yapılmalıdır. Bu ordunun ortadan kaldırılması değil, akılcı ve modern bir uygulamayla toplumsal dinamikleri karşılaması, aynı zamanda mevcut kaynakların etkin kullanımının sağlanması anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, toplumdaki bireyler için askerlik bir zorunluluk olmaktan çıkıp bir seçim olduğunda, bir meslek olduğunda, bağlılıkları derinleşecek ve farklılaşacaktır.

Zorunlu askerlik dışında, Türkiye’de 1980lerden beri sürmekte olan çatışma ortamı, etnik ve siyasi kutuplaşma bireylerin orduya ve askerliğe bakışına da yansımıştır. Toplumun belli bir kesiminde askerliğe yönelik geleneksel algı devam ederken, önemli bir kesiminde de bir reddediş ve farklı yollardan zorunlu askerlik hizmetinden kaçış söz konusudur. Şehitlik toplumun belli kesimlerinde sorgulanan bir statüdür. Doğuda askerlik, çatışma olasılığının yüksek olması, askerlik koşullarının zorluğu ve altyapı sıkıntıları son otuz yılın çatışma ortamından kaynaklanan kalıp yargılardır. Bütün bunlar, zorunlu askerlik hizmetini bu şartlar altında tamamlamak zorunda olanlar için baskı unsurlarıdır.

Sonuç

Tüm yönetsel kısıtlar ve veri eksikliği göz önüne alındığında, Türkiye’de gözlemlenen asker intiharları hakkında kapsamlı ve kesinliği yüksek olan bir çözümleme yapmak oldukça zordur. Ancak elde bulunan teorik saptamalara ve sınıflandırmalara dayanarak asker intiharlarının genel olarak elcil intihar olarak sınıflandırılması mümkündür. Nazlıgül Daştanoğlu’nun intiharı bunun en somut örneklerinden biridir. İkinci olarak, Durkheim’ın intihara yönelik yapısal çözümlemelerine bakıldığında din, aile ve eğitim gibi kurumsal yapıların toplumdaki aidiyet duygusunu ve bireyin toplumsal dayanışma içindeki konumunu güçlendirdiği görülür. Benzer bir biçimde, Türkiye’de askerlik kurumunun kutsallığı, toplumda askerlerin yüksek statüye sahip olmaları, ordunun bir yapı olarak ve askerliğinde bu yapının meslek kolu olarak belli bir asker kimliğine aidiyet yarattığı ve kendi içinde bir dayanışma örgütlediği görülmektedir. Bu nedenle, orduya ve ordunun temsil ettiği değerlere layık olamama duygusu intihar nedeni olabilmektedir. Bu layık olamama hak ihlallerinden kaynaklanacağı gibi, bireyin içsel nedenlerle askerliğe uyum sağlayamamasından da kaynaklanabilir. “Her Türk asker doğar.”, bireysel farklılıkları ve toplumsal dinamikleri göz ardı eden bir slogandır.

Daha yeni çalışmalar göz önüne alındığında, asker intiharlarının çözümlemesinde kaçınılmaz değişkenlerden biri de travma sonrası stres bozukluğunun askerler üzerindeki etkisidir. Türkiye’de yaşanan son otuz yıllık çatışma ortamıyla yalnızca askerlerde değil toplumun tamamında düzeltilmesi güç travmalar ortaya çıktı. Bu travmaların çatışmanın merkezinde yer alan askerler üzerinde daha fazla etki etmesi muhtemeldir. Bu öngörü, askerlerin yaşadığı travma sonrası stres bozukluğu üzerine daha fazla çalışma yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’de asker intiharlarının analizinde iki temel faktör belirleyici rol oynamaktadır. Bunlardan birincisi artık gelişmiş ülkelerin çoğunda kaldırılmış olan zorunlu askerlik hizmetidir. Buna bağlı olarak asker sayısının yüksek olması, profesyonel ve etkin bir işleyişe engel olmakta, denetimden ve şeffaflıktan yoksun yapılar içinde hak ihlalleri arttıkça intiharlar da kaçınılmaz olmaktadır. İkinci olarak, yakın tarihin en belirleyici silahlı mücadelesi içinde yer alan askerler intihara yakın durmaktadır. Burada, profesyonel, rütbeli askerler daha çok elcil intihara örnek teşkil ederken, zorunlu askerlik hizmetinde bulunan askerler travma sonrası stres bozukluğundan kaynaklanan intiharlara örnek olabilir. Ancak bu öngörünün netleşesi için vakalar üzerinde derinlemesine çalışma yapılması şarttır.

Bu çalışma, asker intiharlarının çözümlemesine yönelik bir sonuçtan çok, konunun gerek duyduğu akademik ilgiyi vurgulayan bir ön değerlendirme sayılabilir. Gerçek bir analiz ancak ve ancak raporların, kaynakların, arşivlerin bilimsel

değerlendirmeye açık olması, kurumsal bir yapı olarak ordunun şeffaf işleyişi ile mümkün olabilir.

Kaynakça

- "22 Yılda 2221 Asker İntihar Etti", Radikal, 15.5.2012.
- "Asker Nöbette İntihar Etti", <http://haber.stargazete.com/guncel/asker-nobette-intihar-etti/haber-751563>, 6.5.2013.
- "Askerden yine intihar haberi", http://www.radikal.com.tr/turkiye/askerden_yine_intihar_haberi-1117633, 19.1.2013.
- "Asker ölümleri devam ediyor: "İntihar, sinyallerini çok önceden vermişti"", <http://www.yurttasgazeteci.com>, 18.7.2013.
- "Askerin sır intiharı", <http://www.ispartahaberleri.com/ilcelerden-haberler/askerin-sir-intihari-h489.html>, 31.3.2013.
- Baechler, Jean, *Suicides*, Basic Books, 1979.
- Caspi, Yael, Eve B. Carlson ve Ehud Klein, Validation of a Screening Instrument for Post-traumatic Stress Disorder in a Community Sample of Bedouin Men Serving in the Israeli Defense Forces, *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 20, No. 4, August 2007, pp. 517-527.
- Cersovsky, Steven B., Fighting the War Within: Suicide as an Individual and Public Health Challenge in the US Army, *Psychiatry*, 74(2), Summer 2011.
- Dedic J. Gordana, ve Panic Milivoje, Suicide Prevention Program in the Army of Serbia and Montenegro, *Military Medicine*, 172. 5:551. 2007.
- Douglas, Jack D., *The Social Meanings of Suicide*, Princeton University Press, 1967.
- Dublin, Louis I., *Suicide: A Statistical Study*, The Ronald Press Company, 1986.
- Durkheim, Emile, *İntihar*, İmge Yayınevi, 1986.
- "Er Muharrem'in ailesi: Bu nasıl intihar?", *Hurriyet*, 17.8.2013.
- Griffith, James, Suicide and War: The Mediating Effects of Negative Mood, Posttraumatic Stress Disorder Symptoms, and Social Support among Army National Guard Soldiers, *Suicide and life-threatening Behavior*, 42(4), August 2012.
- Güçlü, Faruk, *İntihar: Umutsuzluğun Tırmanışı*, SABEV, 2001.
- Iga, Mamoru, *The Thorn in the Chrysanthemum: Suicide and Economic Success in Modern Japan*, University of California Press, 1986.
- "Jandarma Er İntihar Etti", <http://www.haber1.com/jandarma-er-intihar-etti0.html>, 17.8.2013.
- "Jandarma er nöbet sırasında intihar etti", <http://haber.stargazete.com/guncel/jandarma-er-nobet-sirasinda-intihar-etti/haber-746278>, 18.4.2013.
- Lasiuk, G. C., ve K. M. Hegadoren, Posttraumatic Stress Disorder Part I: Historical Development of the Concept, *Perspectives in Psychiatric Care*, v42 n1, February, 2006.
- Menninger, Karl A., *Man Against Himself*, Harcourt, Brace and Co., 1938.
- Minois, Georges, *History of Suicide: Voluntary Death in Western Culture*, Johns Hopkins

University Press, 1996.

Oktik, Nurgün, Muğla'da İntihar ve İntihar Girişimleri: Kavramlar, Yaklaşımlar, Uygulamalar ve Önleme Çalışmaları, Muğla Üniversitesi, 2005.

Richardson, Don ve diğerleri, "Examining the Association Between Psychiatric Illness and Suicidal Ideation in a Sample of Treatment-Seeking Canadian Peacekeeping and Combat Veterans With Posttraumatic Stress Disorder", *Canadian Journal of Psychiatry*, 2012; 57(8): 496-504.

Shneidman, Edwin S., *Comprehending Suicide: Landmarks in 20th Century Suicidology*, American Psychological Association, 2001.

"Son 10 Yılda İntiharlar Yarıya İnmiş", *Bianet*, 7.12.2012.

Stoff, David M. ve J. John Mann (ed.), *The Neurobiology of Suicide: From the Bench to the Clinic*, The New York Academy of Sciences, 1997.

"Üstteğmenin Faili İffetsizlik Maddesi", *Bianet*, 21.12.2012.

